Universiteit
Leiden
The Netherlands

Recensie: De storm die wij vooruitgang noemen

Hoff, W. van der; Zelfde, M. van ' t

Citation
Hoff, W. van der, & Zelfde, M. van &apos. (2025). Recensie: De storm die wij vooruitgang noemen, *40*(November (3) Opstandige boeren. Politiek, verzet en organisatie vanuit het platteland in de moderne tijd), 117-120. Retrieved from https://hdl.handle.net/1887/4308506

Version:	Publisher's Version
License:	Leiden University Non-exclusive license
Downloaded from:	https://hdl.handle.net/1887/4308506

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

De storm gestild. Een recensie van Arianne Baggermans 'De storm die wij vooruitgang noemen'

Wouter van der Hoff & Martijn van 't Zelfde

De storm die wij vooruitgang noemen: Tijd, tempoversnelling en de transformatie van Nederland in egodocumenten 1750-2000
Arianne Baggerman
Panchaud, Amsterdam, 2025, 540 pp., ISBN 9789083113685, €34,90.

Te midden van de tegenwoordige AI-revolutie worden we gedwongen tot het stellen van existentiële vragen: wie zijn wij, en wat blijft er nog van ons over, gezien de technologisering van alle aspecten van het leven? Historica Arianne Baggerman biedt in haar meest recente boek, *De storm die wij vooruitgang noemen: Tijd, tempoversnelling en de transformatie van Nederland in egodocumenten 1750-2000* (2025), een 'historische antropologie' van honderden Nederlanders, die gedurende de afgelopen tweeënhalve eeuw over dezelfde vraagstukken struikelden. Op basis van een zeer indrukwekkend bronnencorpus bestaande uit dagboeken en biografieën laat zij zien hoe het Nederlandse wereldbeeld en tijdsbesef gedurende de afgelopen eeuwen zijn veranderd. Baggerman toont aan hoe Nederlanders van toen omgingen met de door revoluties veranderende wereld. Ze beschrijft het ontstaan van gevoelens als vervreemding van de eigen tijd en nostalgie naar het verleden als gevolg van de ingrijpende technologische en politieke ontwikkelingen van de lange negentiende eeuw. Tegelijkertijd geeft het boek een overzicht van de veranderingen die Nederlandse egodocumenten hebben doorgemaakt. Baggerman slaagt erin om deze veelomvattende inhoud helder te structuren, gesterkt door haar bijzonder prettige schrijfstijl. Daarbij is het boek mooi vormgegeven met daarin veel illustraties van hoge kwaliteit. Dit alles maakt *De storm die wij vooruitgang noemen* tot een groot genot om te lezen. Daar komt nog bij, dat gezien de huidige ontwikkelingen op het gebied van kunstmatige intelligentie lijkt dit boek op het perfecte moment gepubliceerd te zijn. Het biedt ons namelijk inzicht in de gevoelens van mensen bij soortgelijke omwentelingen uit het verleden.

'Historische antropologie' is hierbij een gepast concept. Het doel is niet om gebeurtenissen of personen te onderzoeken, maar om menselijke ervaringen onder de loep te nemen. Door haar beschrijving van het toenemend besef van tempoversnelling en de reacties van mensen op het opgedrongen moderne tijdsregime, brengt Baggerman een zijnswijze naar

voren die zo bestudeerbaar en verklaarbaar wordt gemaakt. Hoewel het een beschrijving van personen uit het verleden is, zegt dit onderzoek toch ook veel over onszelf nu. De verwijzingen naar pedagogen als Rousseau, filosofen als Koselleck en literatoren als Proust, bevestigen een meer ambitieuze en existentiële vorm van geschiedschrijving. Dat maakt het boek een lovenswaardige en frisse impuls in de moderne historiografie die bovendien als inspiratie kan dienen voor nieuwe, verwante onderzoeken.

Baggermans boek komt voort uit een groot project waar zij aan werkte, met als doel het in kaart brengen van alle egodocumenten in Nederland vanaf de achttiende eeuw. Puttend uit vele jaren onderzoek naar ruim vijfhonderd memoires, autobiografieën en dagboeken, geeft zij in dit boek ruimte aan de vele interessante verhalen die zij hierbij tegenkwam. Om betekenis te hechten aan deze verhalen laat Baggerman de dagboekschrijvers zelf veelvuldig aan het woord, wier verhalen zij succesvol in een groter narratief weet te passen.

Het bronmateriaal is daarbij afkomstig van een zeer diverse groep dagboekschrijvers. Baggerman geeft het woord aan iedereen: Friese landarbeiders, Gelderse patriciërs, Hollandse kantoorklerken; jong en oud; man en vrouw; rijk en arm. Dit veelvoud aan gegevens zet de argumentatie van het boek kracht bij, namelijk door te beargumenteren dat het gevoel van tempoversnelling een landelijk en klassenoverstijgend fenomeen was dat niemand ontging. Daarbij maakt Baggerman goed gebruik van de genre-eigenschappen van het dagboek door veel direct uit haar bronnen te citeren, wat het boek een intiem karakter geeft. Deze intimiteit wordt versterkt door het regelmatig gebruik van afbeeldingen. De kindertekeningetjes in de kantlijnen, het vlotte taalgebruik, en de blokletters en uitroeptekens maken het boek tot een levendig geheel.

De storm die wij vooruitgang noemen is opgedeeld in zes hoofdstukken die verder grofweg in twee delen zijn onder te brengen, hoewel deze volgens de auteur niet strikt op volgorde gelezen hoeven te worden. In het eerste hoofdstuk worden de ontwikkelingen in het genre van het dagboek behandeld. Dit gaat onder andere over de opvallende toename in het aantal Nederlandse egodocumenten vanaf de achttiende eeuw, waarbij er ook aandacht is voor inhoudelijke ontwikkelingen. Zo beschrijft Baggerman uitgebreid de rol van het dagboek in de nieuwe pedagogische ideeën van achttiende-eeuwse verlichtingsdenkers. Vanaf het tweede hoofdstuk worden haar argumenten wat betreft het veranderend tijdsbesef geconcretiseerd. Dit betoogt ze aan de hand van dagboeken van vóór, tijdens en na de Franse Revolutie. In de periode voorafgaand aan de Revolutie treden er reeds enkele belangrijke veranderingen op. Tijdsmetingen worden preciezer, frequenter en

gecentraliseerd, waardoor er een strakkere tijdsdiscipline ontstaat. In het verlichtingsdenken komt een 'maakbaarheidsideaal' op. In dagboeken van schrijvers die gedurende de Revolutie opgroeiden is een duidelijk ander wereldbeeld zichtbaar dan in het tijdperk ervoor. Bij die generatie is voor het eerst het breedgedragen idee dat zij in een unieke tijd leven terug te zien. Dit gaat gepaard met het bewustzijn dat de wereld door nieuwe uitvindingen (bijvoorbeeld de stoomlocomotief) steeds meer versnelt. Hiermee komt het idee op dat tijden (snel) veranderen, waardoor ook voor het eerst gevoelens van nostalgie waarneembaar worden.

De tweede helft van het boek is minder analytisch in opzet. In hoofdstukken 3 tot en met 6 bespreekt Baggerman een aantal thema's die zij terugzag in de onderzochte egodocumenten. Zij bespreekt daarbij de ervaren breuk met het verleden (hoofdstuk 3), nostalgie (hoofdstuk 4), het egodocument als geheugensteun (hoofdstuk 5) en de plek van het dagboek binnen het maakbaarheidsideaal (hoofdstuk 6). Zonder overkoepelend narratief verliest de tweede helft van het boek hiermee aan momentum. Baggerman haalt hier veel anekdotes aan, welke zij probeert te verbinden aan de concepten uit de eerste helft van het boek. Soms blijft zij hier echter veel steken in losse verhalen – bijvoorbeeld een lange uitweiding over Marcel Prousts *A la recherche du temps perdu* (1913-1927) – waardoor de lezer de rode draad af en toe kwijtraakt. Desondanks zijn de voorbeelden die Baggerman aanhaalt meestal op zichzelf al interessant. Daarbij zet ook in deze tweede helft haar vlotte schrijfstijl en de grote hoeveelheid illustraties zich voort.

Arianne Baggerman zet hier een flinke prestatie neer. Zij slaagt er met *De storm die wij vooruitgang noemen* in om onderzoek van ongekende omvang te vatten in een bijzonder fijn en toegankelijk geschreven monografie. Aan de hand van concrete voorbeelden schetst ze een overzicht niet enkel van de ontwikkeling van Nederlandse egodocumenten, maar ook van abstracte doch alledaagse concepten met betrekking tot onze tijdsbeleving: onze overvolle agenda's, het haasten naar de spitstreinen, de eindeloze stromen aan mail- en appverkeer. Door haar prettige schrijfstijl en originele aanpak lukt het Arianne Baggerman deze storm van vooruitgang voor een moment te stillen.